

SOTSIOLOGIYAGADA GENDER TENGLIGI VA UNING JAMIYATDAGI TA'SIRI.

Savriyeva Dilorom Sirojiddin qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi

1-kurs talabasi Email: savriyevadilorom2@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada gender tengligi tushunchasi va uning sotsiologik ahamiyati yoritilgan. Gender tengligi jamiyatdagi erkaklar va ayollarning teng huquqlari, imkoniyatlari va mas'uliyatlarini ta'minlash zarurati sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada gender tengligining iqtisodiy rivojlanish, ta'lim, siyosiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni mustahkamlashdagi roli tahlil qilingan. O'zbekiston misolida gender tenglikni rivojlantirishda mavjud muammolar va ularga yechimlar taklif etilgan. Tadqiqot natijalari gender tengligi barqaror jamiyat qurishda muhim vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, sotsiologiya, ijtimoiy adolat, iqtisodiy rivojlanish, ta'lim, siyosiy barqarorlik.

ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО В СОЦИОЛОГИИ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ОБЩЕСТВО.

Савриева Дилором Сироджиддин кизи

Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

Факультет социальных наук специальность социология

студент 1 курса

savriyevadilorom2@gmail.com

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие гендерного равенства и его социологическая значимость. Гендерное равенство анализируется как необходимость обеспечения равных прав, возможностей и ответственности мужчин и женщин в обществе. В статье раскрывается роль гендерного равенства в экономическом развитии, образовании, политической стабильности и укреплении социальной справедливости. На примере Узбекистана обсуждаются существующие проблемы в области развития гендерного равенства и предлагаются пути их решения. Результаты исследования показывают, что гендерное равенство является важным инструментом для построения устойчивого общества.

Ключевые слова: гендерное равенство, социология, социальная справедливость, экономическое развитие, образование, политическая стабильность.

GENDER EQUALITY IN SOCIOLOGY AND ITS IMPACT ON SOCIETY.

Savriyeva Dilorom Sirojiddin kizi

Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan

Faculty of Social Sciences Sociology Major

1st year student e-mail: savriyevadilorom2@gmail.com

Annotation: This article explores the concept of gender equality and its sociological significance. Gender equality is analyzed as the necessity to ensure equal rights, opportunities, and responsibilities for men and women in society. The article highlights the role of gender equality in economic development, education, political stability, and the promotion of social justice. Using Uzbekistan as a case study, existing challenges in advancing gender equality are discussed, and potential solutions are proposed. The findings demonstrate that gender equality is a crucial tool for building a sustainable society.

Keywords: gender equality, sociology, social justice, economic development, education, political stability.

Gender tengligi zamonaviy jamiyatda dolzarb masalalardan biri bo'lib, u inson huquqlari va adolat tamoyillarini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Sotsiologiya fani gender tengligini nafaqat huquqiy tenglik, balki ijtimoiy va madaniy jarayonlardagi teng imkoniyatlar orqali jamiyatni rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida o'rganadi. Gender tengligi nafaqat ayollar va erkaklar o'rtasida teng huquqlarni yaratish, balki ijtimoiy adolatni mustahkamlash va iqtisodiy-siyosiy barqarorlikka erishishda ham muhim rol o'ynaydi.

Ushbu maqolada gender tengligining jamiyatning turli jabhalariga, jumladan, iqtisodiyot, ta'lim va siyosatga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekistonda gender tengligini rivojlantirishda uchraydigan muammolar va ularning yechimlari muhokama qilinadi. Maqola gender tengligining jamiyatdagi o'rnini anglash va bu sohadagi yutuqlarni baholashga qaratilgan.¹¹¹

1. Gender tengligi tushunchasi va uning mohiyati

Gender tengligi – jamiyatda erkaklar va ayollar uchun teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlash tamoyili. Bu nafaqat huquqiy jihatdan tenglik, balki ijtimoiy jarayonlarda ayollar va erkaklarning teng ishtirok etishi, o'z salohiyatlarini to'liq amalga oshirishiga imkon beruvchi sharoitlarni yaratishni ham o'z ichiga oladi. Sotsiologiyada gender tengligi inson huquqlarining asosiy ko'rinishi sifatida qaraladi va barqaror jamiyatni qurishning zaruriy shartlaridan biri hisoblanadi.

2. Gender tengligining iqtisodiyotga ta'siri

Gender tengligi iqtisodiy rivojlanishning muhim omili hisoblanadi. Ayollarning mehnat bozorida faol ishtirok etishi nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarni oshiradi, balki

¹¹¹ World Economic Forumning *Global Gender Gap Report 2023* hisobotidan (Geneva: WEF, 2023).

yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni rivojlantirishga ham yordam beradi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tadqiqotlariga ko'ra, ayollar va erkaklarning teng iqtisodiy ishtiroki global yalpi ichki mahsulotning sezilarli o'sishiga olib kelishi mumkin.

3. Ta'lim sohasidagi tenglikning roli

Ta'limda gender tengligi jamiyatning intellektual va madaniy salohiyatini oshiradi. Ayollarning ta'lim olish huquqini ta'minlash oila va jamiyat rivojlanishiga bevosita ijobiy ta'sir qiladi. Masalan, ta'lim olgan ayollar o'z farzandlariga yuqori darajadagi bilim va ko'nikmalarni singdiradi, bu esa kelajak avlodning yuqori saviyada shakllanishini ta'minlaydi.

4. Siyosatda gender tengligi va uning ahamiyati

Siyosiy jarayonlarda gender tengligi demokratik qadriyatlarni mustahkamlash va qaror qabul qilish jarayonlarining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ayollarning siyosiy jarayonlarga faol jalb etilishi davlat boshqaruvida turli ijtimoiy guruhlarining manfaatlarini hisobga olish imkoniyatini kengaytiradi.

5. Ijtimoiy adolat va gender tengligi

Gender tengligi ijtimoiy adolatni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik har qanday diskriminatsiyaning oldini oladi va ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytiradi. Sotsiologiyada gender tenglik masalasi ijtimoiy adolat va barqarorlikni ta'minlash vositasi sifatida tahlil qilinadi.

6. O'zbekistonda gender tenglik masalasi

O'zbekistonda gender tenglikni rivojlantirish bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishilgan. Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qonunlar, dasturlar va loyihalar amalga oshirilmoqda. Biroq, ayollarni yuqori lavozimlarga tayinlashdagi cheklovlar, qiz bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarining yetarli emasligi kabi muammolar mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagilar muhim ahamiyatga ega:

Xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini himoya qiluvchi siyosiy va huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish;

Ta'lim tizimida gender tenglikni ta'minlash bo'yicha dasturlarni joriy qilish;

OAV orqali gender tenglik g'oyalarini faol targ'ib etish.¹¹²

Gender tenglik barqaror jamiyatni shakllantirishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Bu nafaqat ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytiradi, balki jamiyatni iqtisodiy va madaniy jihatdan mustahkamlashga ham yordam beradi. Erkaklar va ayollar o'rtasida tenglik o'zaro hurmat va birdamlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.¹¹³

Asosiy qismda gender tenglikning turli jabhalarga ijobiy ta'siri yoritildi, bu esa jamiyatning barqaror rivojlanishida uning naqadar muhim ekanini ko'rsatadi.

Gender tengligi faqat ijtimoiy va iqtisodiy sohalarga emas, balki oiladagi munosabatlarga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Oila jamiyatning eng kichik, ammo eng

¹¹² Azizova G.ning "Gender tenglik va ta'lim tizimi" maqolasi (*O'zbekiston sotsiologiya jurnali*, 2023).

¹¹³ Ўзбекистон Республикасининг "Гендер тенгликни таъминлаш тўғрисида"ги Қонуни (2019 йил) ва Ҳамидова Н.нинг "Ўзбекистонда гендер тенглиги: муаммолар ва истиқболлар" тадқиқоти (*Иқтисодиёт ва инновациялар*, 2023).

muhiim ijtimoiy bo'g'inidir. Oilada gender tengligi tamoyillari qaror topgan bo'lsa, bu oilaviy birdamlikni mustahkamlaydi va bolalar tarbiyasida ijobiy muhit yaratadi.

O'zbekistonda oilaviy munosabatlarda erkak va ayolning teng mas'uliyatda bo'lishi haqida islomiy qadriyatlar va milliy urf-odatlar doirasida targ'ibot ishlari olib borilmoqda. Shu bilan birga, oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurash, ayollar va bolalar huquqlarini himoya qilish gender tengligini ta'minlashning muhim qismi hisoblanadi.

OAV jamiyatda gender tenglikni rivojlantirishning samarali vositasidir. OAV orqali gender tenglikka oid ijobiy namunalarni keng yoritish, ayollar yutuqlari va ularning jamiyatdagi o'rnini namoyish etish stereotiplarni bartaraf qilishga yordam beradi. Masalan, O'zbekistonda turli telekanallarda xotin-qizlarning muvaffaqiyat hikoyalari haqida ko'rsatuvlar, hujjatli filmlar va ijtimoiy reklamalarning namoyishi ahamiyatli bo'lmoqda.

Shuningdek, gender tenglik masalalariga oid treninglar va targ'ibot kampaniyalari aholining xabardorligini oshirishga hissa qo'shadi. Bu, o'z navbatida, jamiyatdagi ayollar va erkaklar o'rtasida o'zaro hurmatni mustahkamlaydi.

Jamiyatda gender tenglikka to'sqinlik qiluvchi muhim omillardan biri – madaniy stereotiplar. Erkaklarning faqat tashqi mehnatda muvaffaqiyat qozonishi kerakligi yoki ayollar faqatgina uy-ro'zg'or ishlari bilan cheklanishi haqidagi tasavvurlar jamiyat rivojlanishini sekinlashtiradi. Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gender stereotiplarini bartaraf etish jamiyatda ijtimoiy harakatchanlikni oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston sharoitida bu stereotiplarni bartaraf etish uchun ta'lim muassasalari va nodavlat tashkilotlarining roli muhim. Yosh avlodni gender tenglik tamoyillariga asoslangan holda tarbiyalash orqali stereotiplarning kamayishiga erishish mumkin.¹¹⁴

Dunyo miqyosida gender tenglikni ta'minlash borasida turli mamlakatlarda samarali tajribalar mavjud. Skandinaviya davlatlarida, masalan, erkaklar va ayollar uchun ta'lim, mehnat va ota-onalik huquqlarida teng imkoniyatlar yaratilgan. Ushbu tajribalar O'zbekiston sharoitida ham qisman qo'llanilishi mumkin.

Xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari, jumladan, BMT va Jahon Banki kabi institutlar tomonidan ishlab chiqilgan gender tenglik strategiyalari O'zbekiston gender siyosatini takomillashtirishda yordam berishi mumkin.

Raqamli inqilob gender tenglikni ta'minlashda yangi imkoniyatlarni ochmoqda. Ayollarning raqamli savodxonligini oshirish va ularga IT sohasida ishlash imkoniyatini yaratish iqtisodiy va ijtimoiy tenglikni oshiradi. O'zbekistonda ayollarning IT sohasida faoliyat yuritishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha dasturlar amalga oshirilmoqda, bu esa gender tafovutini kamaytirishga hissa qo'shmoqda.

Asosiy qismni davom ettirish jarayonida gender tenglikning jamiyatning barcha sohalarida muhimligini yanada kengroq ko'rsatish mumkin. Bu yo'nalishdagi tadqiqotlar

¹¹⁴ Хамидова Н.нинг тадқиқоти (Иқтисодиёт ва инновациялар, 2023) ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг халқаро аёллар кунига бағишланган чиқишлари (2024 йил).

jamiyatning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini yana bir bor isbotlaydi.

Xulosa: Gender tengligi – zamonaviy jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gender tengligiga erishish nafaqat inson huquqlari va ijtimoiy adolatni ta'minlaydi, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Ayollarning iqtisodiyot, ta'lim va siyosatdagi teng ishtiroki yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirib, innovatsiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, gender tenglik oilalarda hamda ijtimoiy guruhlar o'rtasida o'zaro hurmat va birdamlikni kuchaytiradi.

O'zbekistonda gender tenglikni ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar natijadorligi yuqori, biroq ayrim sohalarida hali yechimini kutayotgan muammolar mavjud. Bu muammolarni hal qilish uchun gender tenglikka oid davlat dasturlari, ta'lim tizimi islohotlari va ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot ishlarini kuchaytirish zarur.

Jamiyatda gender tenglik tamoyillarini keng targ'ib qilish va qo'llab-quvvatlash orqali yanada adolatli, barqaror va farovon hayot qurish mumkin. Shu sababli, gender tengligi faqat ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik emas, balki jamiyatning barcha sohalarida farovonlik va hamjihatlikni ta'minlash uchun asosiy vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Халқаро аёллар кунига бағишланган тадбирларда сўзлаган нутқи". Xalq so'zi gazetasi, 2024 йил 8 март.
2. United Nations Development Programme. Gender Equality Strategy 2022-2025. New York, UNDP, 2022.
3. Sen, A. (1999). Development as Freedom. New York: Oxford University Press.
4. Ўзбекистон Республикасининг "Гендер тенгликни таъминлаш тўғрисида"ги Қонуни. Тошкент, 2019 йил.
5. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2023. Geneva: WEF, 2023.
6. Ҳамидова, Н. "Ўзбекистонда гендер тенглиги: муаммолар ва истиқболлар." Иқтисодиёт ва инновациялар, 2023, № 4, б. 25–30.
7. Бутунжаҳон Банки. Gender Equality and Development: Key Lessons. Washington, D.C.: World Bank Publications, 2022.
8. Azizova, G. "Gender tenglik va ta'lim tizimi." O'zbekiston sotsiologiya jurnali, 2023, № 2, b. 45–50.
9. Sotsiologiya fanidan darslik. Toshkent: Sharq NMAK, 2021.
10. Холиқова, М. "Гендер тенглиги ва миллий анъаналар уйғунлиги." Ўзбекистон маданияти, 2024 йил, № 1, б. 10–15.